

SLOVENIJA

Dopisi in časniki naj se pošiljajo na poštni predal 259, Ljubljana
Naročnina četrtletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za vse leto 60 Din,
Posamezne številke 1.50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din.

Kranj, 24. januarja 1936.

Uprava: Kranj, Strossmajerjev trg št. 1.
Poštočerkovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifi.
Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju
Predstavnik tiskarne France Uhernik, Kranj.

Slovensko učiteljstvo in politika

V zadnjem času se zopet pojavljajo v naših listih polemiki sestavki o učiteljskih zadevah. Polemike spominjajo na pisanje v predvojni dobi. Nek list je v „obrambo“ učiteljstva opozoril na Cankarjeve „Hlapce“, ki so izšli pred 25 leti, kakor da bi bil hotel biti sebe po zobeh. A v 25 letih se je marsikaj spremenilo. Zaman so prizadevanja, prikazati današnja politična nasprotstva kot zgolj nadaljevanje stare politične igre med liberalci in klerikalci. Videz je lahko ta, a dejansko se pripravljajo povsem druge odločitve. Tega naj bi se predvsem učiteljstvo zavedalo in spoznalo resnična vprašanja današnjega časa.

Ponovno smo v svojem listu kritično osvetlili vlogo slovenskega razumnštva v današnjem našem narodnem položaju, in marsikaj, kar smo povedali, velja tudi za učiteljstvo. Kakor na vse pojave gledamo tudi nanj z vidika naših slovenskih narodnih težav in teženj. In naša sodba ne more biti ugodna. Slovensko učiteljstvo ne daje svojemumu narodu v današnjem težkem položaju tiste opore, ki bi ga ta opravičeno od njega pričakoval. Nas ne vodijo pri presojanju učiteljstva in njegovega dela nobeni politični predsodki ali računi. Niti nečemo svoje sodbe posploševati. Niso redki učitelji, ki pravilno gledajo na položaj in so spoznali, kje je njih mesto, a danes so vendar še izjeme in učiteljstvo se na sploh ne razlikuje od drugega slovenskega razumnštva. To razumnštvo pa je danes največja ovira za zunanjo

politično strnitev slovenskega naroda v eno enoto, kakor jo vidimo izvedeno pri Hrvatih. In nič ne pretiravamo, če trdimo, da je učiteljstvo še vedno eno izmed glavnih opor vseh centralističnih in unifikacijskih prizadevanj, ki so naperjene naravnost proti življenjskim osnovam slovenske narodne samobitnosti. Prav zato, ker je učiteljstvo razvrščeno po vsem slovenskem ozemlju in ima priliko, da pride v stik z ljudstvom, lahko s svojim delom našim narodnim težnjam ravno tako škodi, kakor koristi. Zato obžalujemo, da vidimo precejšen del učiteljstva še vedno v taboru, ki je po svoji osnovni usmeritvi protislovenski in protiljudski, in obžalujemo, ko vidimo med njimi še vedno toliko naivne in slepe vere v neke politične nazore, ki jih je sam tok življenja že zdavnaj premagal. Ali je treba, da slovensko razumnštvo, da slovensko učiteljstvo, caplja v spoznavanju življenjskih nujnosti naroda za ljudstvom in mu z obotavljanjem sledi, ko bi ga moralo voditi?

Ali se slovensko učiteljstvo zaveda, kaj bi danes lahko v javnem življenju pomenilo, ko bi našlo pot do ljudstva in do najglobljih ljudskih teženj? Časi so se korenito spremenili. Kdor z ljudstvom čuti in prihaja njegovim potrebam in željam nasproti, bo imel ugled in besedo in nihče drugi.

Ne da se tajiti, da proces političnega stremenja med slovenskim učiteljstvom napreduje. Preveč je bilo v politične namene izigrano, da ne bi spoznalo kvarnosti političnega priganjstva. Vendar pa to razočaranje nad politično-

CENJENIM NAROČNIKOM „SLOVENIJE“.

Pred nekaj tedni smo priložili našemu tedniku in sicer številkam, ki jih dobivajo gg. naročniki zunaj Ljubljane, poštno položnico, na katerih je bil napisan znesek, s katerim so gg. naročniki zunaj Ljubljane v zastanku z naročnino. Zaostalo naročnino je pa nakazalo le malo naročnikov. Naš tednik je navezan le na naročnino in izhaja z velikimi žrtvami. Prosimo gg. naročnike, naj zaradi slovenske stvari blagovolijo nakazati zaostalo naročnino!

Uprava „Slovenije“.

strankarskim delom ne sega tako daleč, da bi se duhovno preusmerilo in v celoti našlo pot domov k slovenski zemlji, slovenskemu ljudstvu in slovenski misli, da bi spoznalo razliko med nacionalističnim in pravim narodnim mišljenjem.

Če presojamo duhovno življenje učiteljstva in idejno usmeritev učiteljstva po pisanju njegovega stanovskega glasila, bi morda prišli do prenatrjenih zaključkov, vendar smo opravičeni sklepati iz pisanja tega lista na mišljenje vsaj nekega dela učiteljstva. Stanovsko glasilo sicer odločno poudarja svojo politično nevtralnost, se z veliko verno zavzema za pravni položaj učiteljstva, za njegovo stalnost, se bori

Širite in berite „SLOVENIJO“

Nesreča zaradi Matterhorna

ali prepisovalni „podvig“ starega jugoslovenskega neturista leta 1935.

Ne vem, če se godi tudi drugim, kakor meni: Kadar berem kje besedo „podvig“ ali kakšno podobno pridobitev jugoslovenske žurnalistične, takoj pomislim, tu pa spet ne bo nekaj v redu, nekaj nam hoče prikriti, z nečim nas hoče potegniti ta človek. Kajti „podvig“ je beseda, ki jo bereš, ogleduješ od spredaj in zadaj, pa nikoli ne veš, kaj je za njo in v njej in če je sploh kaj v njej. Ne veš, če gre pri tem sploh za kako dejanje, ali če hoče pisec povedati, da se včasih vzdigne, ali da se mu je morebiti celo nekaj vzdignilo. Po slovensko, kar je isto, kakor odkrito, naravnost, resnično, torej pisec ne zna govoriti. Torej vse skupaj ne more biti resnično ali vsaj ne dosti vredno. Torej je v najboljšem primeru vse skupaj prazna občutkarščina.

In tako sem nekako nagonsko že hotel odločiti božično številko „Jutra“, ki je v njej izšel sestavek z naslovom:

„Nesreča na Matterhornu. Tragičen doživljaj mladega slovenskega turista leta 1887“, in pod katerim je podpisan dr. E. T. kot pisec, ko sem prišel že takoj v drugem stavku do te znamenite besede. Pa vendar me je zamikalo dvoje stvari, da nisem tega storil. Pred vsem: „tragičen doživljaj“ slovenskega turista na Matterhornu, pa še iz tistih časov, iz katerih je zavisano v „Planinskem vestniku“ in drugod skoraj, če je kdo kihnil pri odprtju kake kože. Potem: bili so stavki, kakor so bili sicer nerodni, skrotovičeni, ali vendar, imeli so vsebino in misli so bile v njih. In iz tistih nerodno izbranih in postavljenih besedi so bili slišni doživljaji, ki res niso mogli biti izmišljeni. Mar so se začeli govoriti čudeži, in podvigarji bi nam mogli povedati kaj globokega, resnega, tehtnega? Ali pa je vsaj mogoče izjemna med njimi?

Bral sem torej dalje, pa sem kmalu videl in vedel. Pred očmi spomina je vstala balada gor-

ske strasti, Lammerjev „Matterhorn“, eden izmed najlepših gorskih opisov in — dejanj.

Res, zelo, zelo so včasih ljudje nepredvidni. Primerjajmo torej!

Za geslo imata dr. E. T. in Lammer citat iz Ibsena.

E. T. ga takole navaja: „Mar se izplača, zahtevati ono, kar je nemogoče?“

Ibsen: Cesar in Galilejec.“

Že takoj to začetno geslo je značilno za celo prepisarijo. Prepisovalni podvigar je prevzel Ibsenovo misel v njeno nasprotje. In kakor v začetku, tako tudi naprej: napake, pomote, nastale iz neznanja nemščine, to je izvirno pri njem, a tudi edino izvirno.

Primerjamo dalje! Da bo to lažje, bom prevajal Lammerjev sestavek kar le mogoče dobesedno, pri čemer seveda nisem mogel podati uglasnosti, ritma in izklesanosti Lamerjevega sloga.

Dr. E. T. začinja:

„Leta 1887. Nad Zermattom se je razlilo vroče poletje z dolgimi, sončnimi tedni. Za menoj je bilo odsluženo leto prostovoljca, v mojih prsih pa je plapolalo žareče hrepenenje do priznanja vrednih alpinističnih podvigov, neugasljiva žeja po smrti nevarnosti. Bil sem odločen, da vržem življenje vsak čas od sebe, kakor zlomljeno: hribovsko palico. Vzrok temu pa je sedel mnogo globlje nego v o-

Lammer navaja pravilno: „Mar je vredno zahtevati, kar je mogoče?“

Ibsen: Cesar in Galilejec.“

Drugi odstavek Lammerjevega „Matterhorna“ pa se glasi: „1887. Vroče poletje je nastopilo nad Zermattom z dolgimi sončnimi tedni. Za menoj je bilo prostovoljsko leto, žareče je plapolalo v mojih prsih hrepenenje za planinskimi dejanji, neugasna žeja po smrti nevarnosti. Odločen sem bil, da tvegam najvišje, da vsak hip vržem življenje tja, kakor zlomljeno gorsko palico. To pa je imelo mnogo,

pojnosti raznih nevarnosti. Tukaj o stvari ne morem širše razpravljati. Da povem kratko: Kakor moja nedozorela filozofija tudi moje alpinistično hotenje in moji čini niso imeli etiskih zaprek. Sicer pa onega bahavega duha o sportnih rekordih, ki ga je kasneje orisal Steiniger, skoro nisem občutil, že zato ne, ker se mi je zdelo vse ono, kar sem premagal, revno in ničevno nasproti moji volji.“

mного globlje razloge, kakor tista opojenost nevarnosti, česar pa ne morem tu razlagati široko, kakor bi bilo treba: Le to naj povem, da sta težko tlačila mojo mlado dušo strahotni dvom in razkroj vseh človečnosti vrednot, ki so trpele zaradi njih v osemdesetih in devetdesetih letih vse globlje nature. Šele nekoliko pozneje so zrastle „moderna“ umetniški vzorci: takrat pa ni bilo zame ničesar, razen gola in nagega individualizma. In alpinistika v tem duhu izživljanja osebnosti, brezobzirna do samouničenja, mi je bila edina vera. Kratko in malo, kakor moja nezrela filozofija ni poznala tudi moje alpinsko hotenje in ravnanje nobenih etičnih ovir. Toda od bahavega tekmovalno-sportnega duha, ki ga je pozneje očrtal Steiniger, sem čutil komaj za dih v sebi, že zategadelj, ker se mi je zdelo vse borno in ničevno, kar sem storil, če sem primerjal s svojim titanskim hotenjem.“

Če torej odštejemo, da je dr. E. T. nekaj — najbrž njemu nerazumljivih — misli izpustil, je vse skupaj skoraj dobesedno prevajanje. Kolikor je seveda takemu prevajanju dorasel. Mikavno je na primer, da je spremenil Lammerjevo subjektivno „ravnanje“ v objektivno

proti vmešavanju dnevne politike v prosvetne stvari. Maršikateri članek v „Učiteljskem Tovarišu“ bi po svoji nacionalistični frazeologiji bolj sodil v „Pohod“ ali kateri drugi nacionalistični list, ko v stanovsko glasilo slovenskega učiteljstva. Iz te zgrešene idejne osnove so zaman vsa prizadevanja, učiteljstvo vzgajati k politični samostojnosti in spoznavanju njegovega položaja in njegove naloge med slovenskim ljudstvom je pa tudi nemogoča vsaka resna akcija v prid samouprave slovenskega šolstva. Brez te pa ne more biti organskega razvoja slovenskega šolstva.

Ideja integralnega jugoslovenstva, na katero se opira jugoslovanski nacionalizem, je znanstveno, praktično, psihološko in politično nevtridna in ni nikoli poglajala korenin med slovenskim ljudstvom. Kdor oznanja „nacionalizem“, ki je v svojem bistvu političen in protipriroden, se sam prostovoljno izločuje iz slovenskega narodnega občestva in se postavlja v nasprotje s slovenskim ljudstvom. Učiteljstvo naj bi se tega zavedalo. Naj bi spoznalo da bo raslo na moči in ugledu le s svojim ljudstvom in v tesni povezanosti z njegovo usodo. Dokler bo iskalo zaslonbo izven svojega naroda, ne bo nič pomenilo. Naj bi spoznalo, da živimo v dobi velikih odločitev in globokih sprememb v po-

litičnem življenju. Narodu gre za biti ali ne biti. Tu izginejo vsi malotni vidiki. Ni je sile, ki bi mogla zadržati razvoj v smer, ki bo naš narod enako strnila, kakor je danes strnjen hrvaški narod. V takih dobah se postaviti v očitno nasprotje z narodno voljo bi bilo brezumno početje in bi se moralo bridko maščevati nad posameznikom kakor nad stanom.

Razvoj morda ne bo šel v povsem ravno smer. Ne izključujemo možnosti, da pride tudi za naše nacionaliste še kaka politična konjunktura. Mora pa biti samo začasna in gorje, če bi se dalo učiteljstvo zapeljati od neke navidezne moči. Njegovo mesto je na strani ljudstva in nikjer drugod. Izbirati ima samo med zvestobo ali izdajstvom tega ljudstva. Nič se ne bi huje maščevalo, kakor če bi se iz strahu pred ljudstvom dalo zapeljati na stran pota, in da bi svoje upe stavilo na tuje sile. Učiteljstvo je tu zaradi ljudstva. V njegovi službi in samo v njegovi službi bo tudi samo raslo in napredovalo. Svoje poglede naj usmeri učiteljstvo v bodočnost in ne v preteklost. Naj pogleda, kjer se nahaja mladina. Učiteljstvo je pred nekaj leti pokazalo, da si zna iz lastnih sil utreti pravo pot. Takrat je omahnilo in ni doseglo cilja. Upajmo, da se najdejo v njegovih vrstah moške, ki bodo imeli poguma, iti pravo pot do konca in druge potegniti za sabo.

Demokracija, diktatura in strankarstvo

Strankarsko načelo in stranke.

Danes je precej navadno, takorekoč politično-moderno, zabavljati na stranke. Vsega slabega izvor je strankarstvo, zgolj in edino le strankarstvo. „Če bi strankarstva ne bilo...“ in že se ponuja za oglom kak „voditelj naroda“ podpoprečnih sposobnosti za polovično ceno, že čaka pred vrati kaka junaška viteška organizacija, ki je pripravljena rešiti „narod in državo“, pod pogojem seveda, da sme takoj odpraviti tisto preklicano strankarstvo.

Ni dvoma, da nasedajo tudi politično pošteni ljudje tej protistrankarski miselnosti. So to pa brez izjeme ljudje, ki nimajo časa in volje, da bi preučili politično dogajanje do njegovih virov, ki vidijo vso to stvarno revščino in politično korupcijo, upravno pomanjkljivost in gospodarsko razkrojstvo, ki pa s svojim ali kratkovidnim ali nevajenim očesom vidijo zgolj stranke, stoječe v ospredju, ne opažajo pa vse večjih in močnejših sil, ki stoje zadaj in ki so če že ne edini, pa vsaj poglavitni izvor in vzrok stisk in nadlog. Sile so to, ki pomagajo same ustvarjati slabe stranke in ki opazujejo potem komaj ali sploh nič prikrivanim dopadanjem, kako prihaja na slab glas zaradi slabih strank načelo političnega strankarstva, kako jim gredo pri tem v klasje njihovi posebni nameni, ki so navsezadnje zmeraj diktatura v tej ali drugi obliki. To vtepavanje protistrankarske miselnosti je lahko opazoval vsakdo pri fa-

šistični zavladavi v Italiji in Nemčiji, opazuje ga lahko tudi pri nas že dolgo vrsto let, naj že poslušaj Zbor ali Narodno Odbrano ali Orjuno. In precej komično je vsaj za resnega človeka, da se je celo Jugoslovanska nacionalna stranka vsak hip borila zoper strankarstvo. Komično, a vendar naravno spričo brezidejnosti in protiljudskosti te „stranke“. Kajti čutila je, in vedeli so njeni generali da je ta „milijonska“, stranka mogoča samo, dokler je sama, dokler torej prav za prav sploh ni stranka in dokler imajo njeni poveljniki pravico in oblast, diktatorsko urejati politično dejanje in nehanje v državi. Odtod zanos, ki je z njim ta „stranka“ odklanjala strankarstvo.

Pogoj za zdravo strankarstvo je svoboda.

O pravem strankarskem političnem življenju je mogoče govoriti samo, kadar je po eni strani dana popolna svoboda besede v govoru in tisku, po drugi pa prav tako popolna svoboda združevanja brez slehernega pritiska od katerekoli strani. Ne rečemo in nihče ne bo trdil, da bodo tako in na tak način nastale samo idealne stranke, nepristopne podkupovanju — zlasti v njihovem vodstvu — in drugi korupciji. Toda pri popolni javnosti vsega strankarskega življenja in pri dejanski demokratični organizaciji strank bi se dalo strankarstvo bolj in bolj spopolnjevati v smeri stvarnega in nesebičnega dela za narodno skupnost. In tu bi morala poseči vmes zakonodaja, ki bi ji bilo res

za to, da prekvasi javno življenje v pravstvenem smislu. Toda to se le zelo redko dogaja. Nasproti temu pa vidimo, da politični močniki le preradi podpirajo take stranke, ki so vse prej ko idealne, in če so kedaj kaj vzorov imele, se prav tako le preradi trudijo, da jim te vzore izpodkopljujejo, da pokvarijo s stvarnimi in drugimi sredstvi zlasti vplivnejše strankarje. Pri tem pa je precej vse eno, kako so taki politični močniki prišli do oblasti. Kajti tudi če so prišli kot strankarji — tisti ki razpolagajo dejansko z oblastjo v državi, so jim pomagali do oblasti le, da služijo v prvi vrsti njim. In če bi se kasneje tak človek hotel odtegniti njihovega varuštva — sam je pomagal vzgojiti v stranki ljudi, ki kar preže za oblastjo in njenimi koristnimi lastnostmi. Zato ostane raje na oblasti sam, slepi sebe in druge s publicami o načelih in delu za ljudstvo, in iz včasih idealnega bojovníka nastane prikrit hinavec. Hinavec, ki je zaradi krinke, ki jo nosi za javno npravenost bolj škodljiv, ko neprikriti politični kupčevalci in poslovni ljudje.

Proti strankam so, ki nimajo ljudskega zaupanja.

Naša stvar ni, da prepričujemo načelne pripadnike fašizma in diktature. Zanimivo pa je, da je teh ljudi zelo malo videti. Kakor da bi čutili, na kako slabih nogah je miselno njihova ideologija: v javnosti so „prav za prav“ tudi za demokracijo, seveda za primerno „popravljenost“. Ta poprava pa vrholi zmeraj v zabavljanju na strankarstvo in v zahtevi, da se strankarstvo odpravi. Pri tem računajo na dejstvo, da se da sedanjemu politično-strankarskemu življenju res v marsičem prigovarjati, pa seveda prav tako redoma zamlčujejo, da to ne po krivdi strankarskega načela. Obenem seveda tudi z velikim zanosom poudarjajo „poštenost“ v javnem življenju. Tako jim res nasade mnogokateri naiven ali zagrenjen poštenjak. In nič ne dokazuje bolj kratke pameti tistih, ki so bojda za demokracijo, pa vendarle odklanjajo strankarstvo, kakor dejstvo, da sploh niso sposobni, napraviti iz svojega političnega dognanja nekaj kar najpreprostejših sklepov. Zato hočemo v naslednjem navesti nekaj zelo preprostih osnovnih resnic o mogočnosti in načinu izražanja ljudske volje.

Ljudska volja se uveljavlja skozi stranke

Pred vsem: demokracija pomeni dobesedno ljudsko vlado, to je tako vlado, ki si jo je izbralo in postavilo ljudstvo samo in ki jo ima ljudstvo prav tako pravico odstaviti, brž ko mu ni več všeč. Če nima vlada teh lastnosti, ni več ljudska, ni več demokratična — o tem menda ne bo spora. Gre torej samo še za način, kako naj ljudstvo najbolje in najsvobodneje svojo voljo izrazi.

Najidealnejše bi seveda bilo, če bi se moglo ljudstvo zbrati na javnem zboru in na tem odločati o vseh svojih zadevah. To pa je mogoče samo pri skrajno primitivnih in majhnih družbenih organizacijah. Veličina, obseg, nepreglednost in zamotanost sodobnega družbe-

čine. Morebiti se mu je tisti hip zasvetilo, da njegovi „čini“ prepisovanja še danes nimajo „etskkih zaprek“.

V tem slogu gre prepisovanje dalje — skoraj celo dolgo „Jutrovo“ stran. Kratko in malo: prepisan je ves Lammerjev „Matterhorn“, ki je natisnjen v njegovi knjigi „Jungborn“, v prvi izdaji na str. 107 do 115. Če in kadar postane prepisovalec „samostojen“, postane to nehoti, so to zgolj napake, nastale tako iz alpinistične nevednosti, kakor iz neznanja lepe, ubrane, izklesane Lammerjeve nemščine. Skoraj bi bili pristavili, da je izvirna tudi prepisovalčeva slovenščina, no pa to bi bila zmota. Za pravo slovenščino komaj če gre pri njem. Kajti v jezikovnem pogledu varuje vestno izročilo jugoslovanske žurnalščine.

Nekaj zgledov za prepisovalno nesposobnost pa moram vendarle navesti.

Lammer pripoveduje: E. T. pa prepisuje:
„Na Lyskamm sem se hotel povzpeti z Lorriom preko grozotno severno steno skozi ledeniške prepoke in skozi opast...“
„Na Lyskamm sem hotel z Lorriom preko grozovite severne stene, skozi razpokline ledenika in po grebenu...“

Prepisavec namreč ni razumel besede „Wächte = opast“ pa jo je preprosto prekrstil v „greben“!

Lammer pravi na drugem mestu: E. T. pa prepisuje:
„August Lorria in jaz sva prenočila v zanemarjeni koči na Stockjeju...“
„Z Avgustom Lorriom sva prenočila na zanemarjeni koči Stokje...“

Prepisovalec in opisovalec „tragičnega doživljanja“ namreč ne ve, da se imenuje Stock skalnata vzboklina na Matterhornovem grebenu, na katerem stoji koča, ne pa koča sama.

Je pač križ z nedoživljenimi doživljaji!

In spet piše Lammer: E. T. pa spet ne razume besede „aper“, pa kvasi veselo:
„Zaradi dolgotrajnega obsevanja je skalovje vseh klancev razpadalo...“

Ko piše Lammer: E. T. pa prepisuje dr. E. T.
„Konec je bil sladkega miru, zaželene nirvane...“
„Sladki mir je izginil, zaželjeni Nirvana je bil pri kraju...“

Kajti za prepisovalnega podvigarja je Nirvana lastno ime, najbrž takole kakšen gorski duh.

Tako in podobno gre veselo naprej. Če govori Lammer o „velikem plazovnem stožen“, se spremeni pod prepisavčevim nepoštenim peresom tako; v „velik hrib plazov“ in spalni vreči, ki sta jih Lammer in Lorria pustila v koči, in s katerima ni Lammer mogel do zapuščenega tovariša, ki sta pri podvigarju na mah zlezli nekam na streho ka-li, tako da on ni „mogel splezati do njiju“.

H koncu naj še dodamo, da pojasnujejo besedilo tega izvirnega prepisa v „Jutru“ risbe. Ker je Lammerjev spis brez njih, je njihova zanesljivost še večja. Pa vsaj ne, da bi bile tudi te kje „izposojene“?

Prapor slovenskega književnega izročila je bil doslej vedno čist, in komaj če bi spravili skupaj tisto neizogibno potrebno število plagiatov, ki je potrebno, da potrdi to pravilo. Za dev in zadev, kakor doli na jugu, pri nas nismo imeli, nismo poznali.

Dolžnost do vse javnosti je zategadelj, da se glo izogniti, če noče, da ga bo poslej vsakdo javno lahko zaznamoval kot oporo književne nepoštenosti.

T. M.

Slovenski ljudski podobar Lovrenc Erzar

(Napisal M. Gaspari. Odtisk iz „Etnologa“ VIII.)

Ob stoletnici rojstva slovenskega podobarja Erzarja je napisal akademski slikar Gaspari zgorajšnjo razpravo. Znano je, kakšno je Gasparijevo stališče v slovenskem kulturnem življenju: slikar je on, ki je zrastel z našim preprostim človekom, z našo zemljo, kakor le malokdo drugi. Nič bolj naravnega torej, ko da ga je moral zanimati človek - umetnik, soroden njegovemu hotenju, prizadevanju in delu.

Lovrenc Erzar je bil rojen v Nasovčah na Gorenjskem, kjer je tudi umrl. Baval se je z mlinarsko obrtjo. Njegov dar za plastično upodabljanje pa ga je od mladih nog navajal, da je v prostem času z najbolj preprostim orodjem dolbel, izrezoval in oblikoval. Ceneni brezperesni noži — pipci, z rdeče pobarvanim držajem, so mu zadostovali, da je z njimi ustvarjal umetniška dela, polna verskega občutja in izraz močne in izvirne osebnosti. Gaspari navaja njegova najbolj znana dela, in človek se čudi, koliko je ustvaril ta preprosti mlinar - samouk, ki ni imel druge priložnosti, da se izobrazil, kakor opazovanje podob v okoliških cerkvah.

Knjižica je torej tehten prinesek k naši umetnosti, naši kulturni zgodovini. Hvalevredno je, da opozarja na kulturne dobrine, da se ne pozabijo in porazgube. Svoje poročilo o knjižici pa končamo gotovo najbolje z besedami bamberškega arhitekta J. Kronfusa v „Carnioli“ pred vojno o ljudski umetnosti na Kranjskem, besede, ki jih je postavil Gaspari na začetek svoje razprave:

Je-li mogoče, da so bili časi, ko je umetnost osrečevala ljudstvo, ko je imel vsak veselje, da ustvarja lepoto?“

nega in državnega življenja pa takega neposrednega odločanja ne pripušča.

Od nekdanj so si torej v demokratični družbi pomagali ljudje, da so si izbirali svoje zaupnike, zastopnike, ali kakor jih še hočemo imenovati, ki naj bi v družbi, razviti v državo in zanje bolj ali manj nepregledni, uveljavljali njihove želje in koristi.

Glede izbire teh zastopnikov pa je pri zmemrom večji družbi — državi veljalo kmalu isto, kakor glede neposrednega odločanja v skupnih zadevah: obseg volilnih okrajev, nepoznanje oseb je naravnost sililo ljudi, da so se organizirali po nekaterih načelnih vidikih, ki so jim glede na stan, vzgojo, gospodarske koristi ali svetovni nazor najbolj ugajali. Kajti sicer so postali popolnoma odvisni od krepkosti, omahljivosti, tudi kratkovidnosti in podkupljivosti svojih zaupnikov. Zaradi le prevečkrat nepopolnega poznanja oseb jim ni bilo mogoče, svoje izbrance dobro spoznati in — demagogija tudi ni od danes. Ti načelni vidiki, zlasti čimbolj so bili izdelani o podrobnostih, v programu, so pa le nekako poročevali, da so zastopniki v večjo ali manjšo vne- mo izpolnjevali prevzeto nalogo, in ta program, ki je bil hkratu smernica njihovega dela, je tudi lajšal nadzorstvo nad njimi. Brž pa, ko so nastale združbe državljanov po teh načelnih vidikih, so nastale tudi stranke in gotovo je, da si političnega demokratičnega življenja v količini večji družbeni organizaciji brez strank ni mogoče misliti. V stranki je bilo zmeraj dano boljše nadzorstvo in poročstvo, da je posamezni izbrani zastopnik izvajal program, na katerem je bil izbran, stranka je do neke mere tudi oteževala preveč hitro „meno prepričanja“, to se pravi na primer prehajanje

iz nedonosne načelne opozicije k bolj donosni vladajoči organizaciji. In stranka je bila zlasti tisti ustroj, po katerem so državljani lahko ostali v potrebnih stalnih, aktivnih stikih s političnim dogajanjem, s katerim so v prvi vrsti uveljavljali svoje zahteve in potrebe.

Boj proti strankarstvu je boj za diktaturo
Lahko torej rečemo, da je boj proti strankarstvu kot načelu — ne seveda proti neki določeni stranki in njenemu programu — boj proti demokraciji in za to ali ono zvrst diktature.

Zavestno ali podzvestno se zavedajo tega tudi protistrankarji. Prav tako čutijo menda, da s prosvetljenim absolutizmom, ki se je preživel že pred sto leti in sicer v vse bolj preprosti družbi, ne pojde več. Zato so izkopali iz dobe fevdalnega absolutizma stanovstvo in krošnjarijo z njim.

O stanovstvu smo pa že dovolj pisali. Ker pa razgraja prav tu demagogija še dalje in dalje, bomo zvedli še enkrat vse stanovsko vprašanje na nekaj osnovnih resnic.

Najprej: Demokracija ni proti stanovom, ni proti stanovskim organizacijam, ni proti stanovskemu zastopstvu. Narobe, šele demokracija in edinole demokracija daje stanovom mogočnost, da se res zberejo in urejajo svoje zahteve in potrebe. Demokracija jim daje edina tudi mogočnost in priložnost, da prerešajo politične organizacije in stranke glede na to, koliko so njihovim koristim potrebne ali škodljive, ali da si magari osnujejo nove organizacije in stranke. Seveda — enega jim demokracija ne bo mogla dati: da bi namreč maloštevilni in malopomembni stan pomenil in odločal več, kakor pomembni in številni.

Tako pa je tudi prav!

Dvojna morala

Nedavno tega je madjarska vlada odredila, da bodi na šolah nemške narodne manjšine materinščina učni jezik.

Znano je, da je bila nemška narodna manjšina na Madjarskem po veliki večini narodno precej nezavedna, največ pod vplivom madjarskih raznarodovalnih šol in zaradi madjarskega nacionalističnega strahovanja — prav podobno kakor pri Slovencih na Koroškem.

Znano je dalje, da so ti nezavedni nemški starši vpisovali zaradi tega svoje otroke v madjarske šole, kjer so jih odtujevali njihovemu narodu, njihovemu materinemu jeziku, in prevarjali v odpadnike — prav podobno, kakor pri Slovencih na Koroškem.

In prav tako je znano, da je v Burgenlandu, nemški pokrajini v zahodni Madjarski, pri ljudskem glasovanju l. 1922 del te deželice, kljub svojemu nemškemu prebivalstvu, pod vplivom raznarodanih odpadnikov in strašljivcev, glasoval za madjarsko državno pripadnost, — prav tako, kakor del Slovencev na Koroškem za avstrijsko dve leti prej.

Nemci s to raznarodovalno politiko Madjarov seveda in po pravici niso bili zadovoljni. Zato so seveda in po pravici zahtevali od Madjarov, naj jim dajo šole, ki naj bo materinščina — ne pa morebiti jezik „kulturne pripadnosti“! — v njih edini učni jezik — torej natančno vse tisto, kar zahtevajo koroški Slovenci.

Toda važno je, in kar se da visoko je treba pribiti: Natančno vse stvari, ki so naravne in

pravične za Nemce na Madjarskem, niso — po nemški nacionalni logiki in morali — naravne in pravične za Slovence na Koroškem.

In vsi dogodki, kakor na primer ljudsko glasovanje (plebiscit) v nemškem Burgenlandu za Madjarsko leta 1922, ki dokazujejo za Nemce — po pravici — samo madjarsko narodno nestrpnost in posilnost, katere nasledek je bila nenaravna odtujitev nemštvu, se spreminjajo v tistem hipu, ko gre za koroške Slovence, v popolnoma naravno prijaznost nemštvu in zvestobo enotni koroški domovini. Tisti Nemci, ki so na Madjarskem zatajili svojo narodnost in postali madjaroni, so manjvredni odpadniki. Tisti Slovenci pa, ki so storili isto na Koroškem in postali nemškutarji, so kulturno zavedni, napredni in npravnstveno visoko stoječi nemški narodnjaki.

Madjarska vlada je sedaj Nemcem bolj ali manj ugodila. Nemci so zadovoljni in glasilo avstrijske vlade „Reichspost“ pozdravlja ta ukrep. Pozdravlja kot izraz narodne strpnosti in pravičnosti.

Sedaj smo pa samo še radovedni, kedaj se bo tudi avstrijska vlada zavedla ne samo teh načel, ampak tudi svojih obilnih obljub v duhu krščanske pravičnosti, ki ji je bojda vodilo, kedaj bo zlasti začela spoštovati določila mirovnih pogodb o varstvu manjšin, skratka, kedaj bo dala tiste pravice, ki jih sama zahteva za nemške manjšine v tujini, tudi Slovincem na Koroškem.

OPAZOVALEC

Izbran fižol

1.

„JUTRO“ v štirinajstih dnevih.

„Jutro“ z dne 31. 12. 1935 piše v uvodniku „Premalo jasnosti“ med drugim: Vendar pa imamo, vsaj enkrat, v našem javnem življenju prav za prav le dva jasno izkristalizirana politična programa. Prvi je program JNS, spopolnjen in oživljen (sijajno povedano!) s pohorsko deklaracijo in njej sledečimi zaključki raznih konferenc, a drugi je program dr. Mačka, ki sicer pozitivno ni konkretiziran, a je vsaj v negativnem oziru prilično jasev v tem smislu, da odklanja državno in narodno edinstvo...

„Jutro“ z dne 12. 1. 1936 pa piše v uvodniku „Čas kliče“ med drugim: Zato vidimo pri nas obraten pojav, nego v ostalih državah, (namreč, da bi se državljani politično delili v samo dva nasprotna tabora). Namesto koncentracijske tendence v razporedbi narodnih sil se razvija pred nami nevarna dekoncentracija narodove moči...

Katero izmed obeh „Juter“ ima prav, naj pove „Jutro“. Mi smo si v tem vprašanju brez nje- ga „prilično na jasnem“.

2.

Korak naprej.

G. Stošovič, minister prosvete v vladi dr. Stojadinovič-dr. Korošec-dr. Spaho, je odprl zasedanje Glavnega prosvetnega sveta letos z govorom, v katerem pravi tudi to: V vprašanju pouka smo že napravili korak naprej z razpisom natečaja za sestavo učbenikov nacionalne skupine predmetov.

Kako to, če pa piše „Slovenec“, da je to napravil JNS-režim meseca — januarja 1935?

3.

Unitarizem, ki ni centralizem.

Sedijo trije pravniki in glodajo Pirkmajerjevo razpravo „Naš problem upravne decentralizacije“. Št. 1 vpraša, kaj naj bi bila — v naših razmerah — razlika med unitarizmom in centralizmom, (ki jo poudarjajo dandanes ne samo janezi, temveč nekateri „razredni“ politiki). Za zgled nejasnosti opozori na Pirkmajerjevo oznamnilo, da je decentralizacija prenos upravnih poslov, ki bi jih sicer „morala“ izvrševati država, na samoupravna oblastva, dekoncentracija pa da je vsak prenos poslov iz centralne, ne samo na samoupravna oblastva, temveč

tudi na lokalno upravo. Pri tem oznamnilu pa ostane seveda odprto glavno vprašanje: kdo je tisti, ki določa, katere posle mora izvrševati država, oziroma kateri posli so to. V zvezi s tem se oglasi št. 2 z mnenjem, da je centralizem teorija, unitarizem pa — praksa. Temu sledi sicer soglasen pritrdilni smehljaj, ali št. 1 ugovarja, češ da je centralizem taka ureditev, da je vse v centrali, unitarizem pa, da je vsepovsod enako. Na pr. vse občinske table so po celi državi enake, to je unitarizem, vsa občinska imovina (razpoložljiva gotovina) pa mora biti naložena v hipotekarni banki, to je centralizem. K temu pritrdi št. 3, da je med centralizmom in unitarizmom mogoče vendar-le razlika, kajti pri centralistični ureditvi bi morale biti table vseh občinskih uradov v — Beogradu, ne samo, da bi morale biti enake. Potemtakem ima Pirkmajer prav, ko zanika bistveno razliko med decentralizacijo in — dekoncentracijo.

Jasno, ker je dekoncentracija izraz, ki so ga iznašli politiki-unitaristi, ko so zaduhali, da izrazu decentralizacija nihče več ne veruje. Treba je bilo torej za isto stvar najti novo obleko.

4.

Curiosity Shop by Vlada Ilić.

Kot posebnost in redkost praznuje Belgrad enoletni jubilej, odkar županuje industrijalec Vlada Ilić. Oficielni Belgrad živi torej — kakor je videti — hitreje, nego neoficielni Chikago.

5.

Nič hudega.

Govorijo o črtanju kredita za cesto Ljubljana — Kranj. Nič hudega. Treba se bo pač boriti za manjši kredit, da se spremeni ta cesta v njivo.

Z.

Za svoj denar moramo prositi

Ta teden je šel v Belgrad predsednik ljubljanske občine dr. Adlešič, da posreduje pri finančnem ministrstvu zaradi posojila 30—40 milijonov dinarjev pri Hipotekarni banki za Ljubljano. Ljubljanska mestna občina bi s tem denarjem plačala svoje dolgeve Mestni hranilnici. Ta bi na ta način lahko spet začela vračati svojim upnikom in se izvila iz duševnega obijema slaboglasne zaščite. Prišlo bi tako nekaj denarja v promet tudi v Sloveniji in poživilo naše hirajoče gospodarstvo. Jako hvalevredno torej, in samo želimo, da se stvar posreči.

Slovenstvo živi in bo poklicano k vstajenju, čeprav ne šlišijo gluhei njegovega diha in ne vidijo slepci njegovih gibov. Tudi življenje včasih molči in snuje v molku, da pride rojstvo, ki vzbudi lepše in močnejše življenje.

Za Boro Glišicem A. Markišič

Belgrajski dnevnik „Politika“ priobčuje prav prijazno opise Slovenije. Bora Glišič ji je 5. t. m. opisal slovensko vasico na Gorenjskem, pred par dnevi ji je pa opisal slovensko mesto Maribor A. Markišič. Za Glišiča so gorenjski kmetje pijanci in mu je gorenjska vas prav hudo smrdela, za Markišiča je pa Maribor mesto pustolovcev in ljudi, ki so čez noč postali bogatini in zapravljajo po kavarnah in nočnih lokalih velikanske vsote ter se izdajajo za milijonarje, tovarnarje, grofe, da delajo v Mariboru, kjer je nemški vpliv velikanski, strašne dobičke s tihotapstvom itd. Za nas nista ne Bora Glišič, ne A. Markišič novi prikazni. Spomnimo se, kako je pred nekaj leti pisal priznan moderni belgrajski književnik, ki ima visoko službo, o slovenskih dekletih ter priporočal, da si jih belgrajske družine preskrbe za svoje dorasle sinove, da bi ostali zdravi itd. Je pa še dolga vrsta ljudi in časopisov, ki niso Slovencev označevali le za manjvredne ljudi, ampak so nas hoteli tudi naravnost izbrisati iz obličja zemlje. To so vsi tisti, ki so zahtevali in še zahtevajo, da tudi slovenski jezik izgine, da ostane le še narečje, ki so pisali, da ima slovenski jezik le par tisoč besed ter se je ohranil le še v Julijskih Alpah in v Beli Krajini itd. itd. Take in podobne stvari so nekateri „učenjaki“ iz juga spravljali tudi v tujezemeljske časopise n. pr. nemške. Drugi spet niso govorili tako naravnost, ampak so bili bolj previdni ter so raje imeli v ustih znani izrek: „Ne boj se brate“ ter so raje po svoje delali kot pa govorili. Ti poslednji so imeli in imajo več uspehov. Našli so med nami dosti pripadnikov, ki so postali njih orodje. Vprašamo pa samo jugoslovenarje pri nas, kaj pravijo na vse to in upamo, da bodo vsi ljudje pri nas, čeprav še niso prišli um-

stveno do tega, da bi se v resnici zavedali slovenstva, pa imajo vsaj nekaj človeškega dostojanstva v sebi, da bodo obrnili hrbet „jugoslovenarjem“ in vsemu kar je z njimi v zvezi, za zmiraj.

Kovčke gor, kovčke dol

V „Jutru“ pripoveduje nekdanji jugoslovensko-nacionalni narodni poslanec Rasto Pustoslemšek, da ga je odbor mozirske občine imenoval pred dvema letoma za častnega občana, letos ga je pa kot častnega občana črtal.

In G. Rasto Pustoslemšek pristavlja trpke besede: „Častiti možje... so v svoji naivnosti gotovo prepričani, da so s tem storili junaško delo in bogoljubno ob enem...“

Torej ga je vkljub nasprotnem zatrjevanju ta črna nehvaležnost vendarle zadela! Kaj ko bi g. Pustoslemšekraje pomislil, da ni moglo biti dosti vredno imenovanje za častnega občana, ki so ga izvršili ljudje, imenovani od imenovane stranke, ki jo je spet imenovala vlada. In če bi še zraven preudaril, da bi ga svobodno voljeni občinski možje gotovo ne bili nikoli imenovali za častnega občana, kakor je tudi gotovo, da bi ob svobodnih volitvah ne bil nikoli izvoljen za državnega poslanca.

Sicer pa štejemo to dejanje za izraz odpora slovenskega ljudstva zoper... ki so mu s svojim centralizmom prizadejali toliko škode in trpljenja. In ker je g. Pustoslemšek velik... naj bi se res nikar ne čudil. Pričakovati je tudi, da bodo slovenski občinski odbori črtali še marsikaterega... iz svojih seznamov, — seveda le tisti in takrat po pravici, ki bodo voljeni od svobodnih državljanov v svobodnih volitvah.

Prepričanje v plašču

„Jutro“ poroča:

„Malo je listov v Jugoslaviji, ki bi tako po velju spreminjali svoj plašč, kakor belgrajsko «Vreme». Še lani je bilo «Vreme» najvnelejši zagovornik JNS, čez noč je prešlo na Jeftičevo stran, komaj pa je Jeftič padel, je odkrilo svoje simpatije za JRZ, sedaj bo pa postalo oficielno in glavno glasilo JRZ za vso državo.“

K temu politično-moralnemu rodovniku bi pripomnili prvič, da je bilo «Vreme» v začetku svojega res precej skrotovčenega prepričanja v edinstveni jugoslovenski nacionalni stranki, drugič, da je „Jutro“ spočetka Jeftiča komaj kaj manj pozdravljalo, kakor «Vreme» in da je odnehalo od prepevanja slave šele, ko je dobilo od Jeftičeve vlade brco, tretjič pa je „Jutro“, ko je poročalo o govoru sedanjega ministra Jankovića o jugoslovenstvu, bilo kar zadovoljno z njim...

Sicer pa, kadar bi se „Jutru“ spet dalo razmišljati o plaščih, ki jih vrti in obrača veter: kaj če bi nekoliko preudarilo tisti del svoje preteklosti, ko je na slepo lomastilo za Radićem.

Saj vendar ne poreče navsezadnje, da je bil Radić kedaj tudi samo majčken, majčken hipec jugoslovenar...

Doslednost

V „Slovenski zemlji“ priobčuje dr. Vekoslav Kukovec pod naslovom „Potrebno pojasnilo“ pismo dr. Kramerja od julija 1926, s katerim je bil dr. Kukovec izključen iz Samostojno-demokratske stranke. Za politično moralo so poučene še nekatere druge navedbe v tem sestavku, ki so sicer že večini znane, glede katerih pa vendar ne škoduje, da se ponove zdaj pa zdaj, že da se ne pozabijo in da se znanje od njih kar najbolj razširi. Tako na primer sta leto potem, ko je bil dr. Kukovec izključen iz stranke zgolj zaradi udeležbe na nekaterih shodih hrvaške kmečke Radićeve stranke, dr. Kramer in Zerjav sklenila koalicio s Stjepanom Radićem in šla z vso svojo stranko v Radićev tabor. No, pozneje njihovemu „konstruktivnemu“ delu ni bilo všeč Radićevo gibanje. Zato sta Radića s svojo stranko, ali s tistim, čemur so tako rekli, spet zapustila. Pozneje so seveda spet pustili SDS in prešli v JNS, pri čemer je treba vsaj to pot priznati, da med tema dvema organizacijama ni razločka.

Ali z nami, ali zoper nas!

Ljubljanska lekarna L. Bahovec je začela pošiljati slovenskim lekarnarjem ponudbe za neke svoje izdelke v srbsko-hrvaškem jeziku.

Je to prava jugoslovenska praksa, ki so jo začeli uvajati... v Sloveniji, menda da na ta način olajšajo uradom uvajanje srbsko-hrvaških tiskovin in da hkratu delajo v smeri in nameri „Narodne Odbrane“ in njenih Bulatov in Kičovičev, ki hočejo slovenščino „likvidirati tiho in postopno.“

Videti je, da se je tudi omenjena lekarna uvrstila v te slovenstvu in slovenščini neprijazne vrste. In z njo vred še neka druga ljubljanska lekarna, ki ponuja... svoji izloži n. pr. „sljezov“ čaj, ker se ji pač zdi slovenski „slez“ premalo imeniten, kali?!

Slovenska krajina in naš jezik

V Dolnji Lendavi izhaja tednik „Novine Slovenske Krajine“. Pisan je v prekmurkem slovenskem narečju, vendar pa že precej pod vplivom književne slovenščine. List bi utegnil biti zato za vsakega prijatelja slovenskega jezika zanimiv, in le škoda je, da pobira slovenska časnikarija raje razne turške, arabske, arnavske in cinarske besede po Balkanu, namesto da bi posegla v domačo skrinjo. Opozarjamo na primer na lepo besedo „prekosnico“ za „dovtip“, ki je za slovensko uho prazna beseda. Prav tako opozarjamo na slovensko obliko za pojem „bellum - Krieg“, namreč „bojna“, ki jo rabijo „Novine“. Kajti sedaj rabljena beseda „vojna“ je le slovanska izposojenka.

ki nam jo je prinesla potreba, da ločimo vojsko - armado od vojske - bellum. I. Koštič je sicer predlagal v „Mladiki“, naj se v duhu živega jezika rabi beseda „vojska“ soznačno za oba pojavi, toda tu imamo prav tako živ jezik, ki ju loči in s tem natančneje opredeljuje. Besedo „vojska“ pa rabijo „Novine“ določno v zmislu „armada“.

Zanimalo bo tudi vsakega tole pismo Medmurca, ki ga priobčujejo letošnje „Novine“ v svoji 2. številki:

„Leta 1916 na bojišči v nekoj šumi sem našel en deo Novin, samo glavo, meso je bilo v nje zasitkano. Sam prečito, ka je bilo za četi i mi je bilo zadosta, moja duša je zarazmela: tu najdeš svojo pomoč. I Novine sem taki naročo, se ravnao po njihovih navukaj i srečno sem prišo v celom življenji skoz. Bog me je blagoslovo, da sem podpirao krščanski tisk. Pa sam Medjimurec. Lejko je Prekmurce sram, če zavžejo svoj domači list, ki je pun Kristuševoga diiha, i segajo po tujih, ki so brez toga diiha.“

Alt Anton, Gibina
20 letni naročnik.

Zanimivo je to pisano zlasti zategadelj, ker priča, da je temu Medmurcu bližje slovensko narečje, kakor književna srbohrvaščina.

V zvezi s tem naj še omenimo, da je imela Mohorjeva družba prejšnja leta tudi v hrvaškem Zagorju, med hrvaškimi kajkavci, precej udov. Izginjati so začeli šele pod vplivom šol in pa, ko so Hrvatje ustanovili Družbo sv. Jeronima, ki mu je bila slovenska Družba sv. Mohorja v vsakem oziru za zgled.

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo uvažati in širiti v naši državi knjigo „Eine ganze Welt gegen uns“, ki jo je spisal Wilhelm Retz in je izšla v Berlinu.

Kaznovan dvom.

Marsikdo se še spominja, kakšno hudodelstvo je bilo v rajski Avstriji med svetovno vojno, če je kdo dvomil o njeni zmagi. Bolj ko je bilo gotovo, da bo Avstrija premagana, večje je bilo hudodelstvo, hujša je bila kazen. Lahko bi se nekako reklo, da je hudodelnost rasla v geometričnem stopnjevanju z verjetnostjo in resničnostjo dvoma in trditve.

Znamenje slabosti!

Te dni pa je bil, kakor poroča „Istra“, na Reki obsojen trgovec Josip Ribarič na 9 mesecev zapora in na denarno kazen 6000 lir, ker je rekel, da Italija ne bo zmagala v Abesiniji. Poslej bo gotovo g. Ribarič verjel v zmago.

Urednik in izdajatelj: Mavčič Adolf, Kranj

Janez Kocmur:

Malo popravka

Prispevek k slovenski politični zgodovini.
(Nadaljevanje.)

Objava pooblaščenec s pravico glasovanja v „Napreju“ je pomankljiva: izpušča vse zastopnike iz Ljubljane in okolice, razen členov izvršilnega odbora. Juga Štefana in Peternela Franceta sem uvrstil pomotoma med Ljubljance: je pa prvi iz Idrije, drugi pa iz Gorice. Tudi Petejan je bil iz Gorice in ne iz Pulja. Celotna slika se s tem bitno ne spremeni.

V decemberski številki „Naših zapiskov“ so izšle resolucije brez vsakršnega komentarja. Dermota jim je napisal le kratek uvod. Takole pravi: „Resolucije jugoslovanske konference so se razglasile kot nekakšen program. Dobro. Bile bi naj torej dokument, ki bo za celo vrsto let določal smer delu in razvoju socialnodemokratskih strank na balkanskem polotoku in v Avstriji. Prav. Toda to nam ne more braniti, da sprožimo razgovore o njih v našem listu; da, ravno ker je stvar tako daljnosežnega pomena, smo primorani, da je ne registriramo samo, marveč tudi razmotrivamo javno. Saj vprašanj, katera tvorijo jugoslovanski problem, resolucije ne rešujejo vseh; izogniti se jim pa ne moremo in ne smemo...“

Ali ni to naravnost odklanjanje resolucij? In očitek, da se je delalo za zaprtimi vrati, tajno, pred dobro presajenim „forumom“? Da, še več: obsodba! — Dermota ni bil eden tistih, ki veliko govore; ali kar je rekel, je bilo premišljeno, da je držalo. Bil je poleg Tume najgloblji mislec v stranki, njen najresnejši delavec. Ali je po vsem tem verjetno, da je glasoval za nekaj, čemur se je upiral njegov razum? Ne! Dermota ni bil tak mož. In vendar je zapisal „Rdeči prapor“, da so bile resolucije sprejete soglasno...

Kaj je Dermota obsojal, je v dotičnem delu resolucije podčrtal in je natisnjeno razprto.

To ni malo — to je „krizantema“ slovenskega naroda! — Napovedanega komentarja ni bilo: sploh so molčali „Naši zapiski“ o njih, kakor da jih ni. Značilno. Tudi ostali strankini tisk jih je objavil — ob spremljevanju molka.

Ni golo naključje, da so „Naši zapiski“ ostali samo pri registraciji Tivolskih resolucij. Zagovarjati se po zdravem razumu niso dale, zato je taktika narekovala molk. Vsak analitičen poskus bi bil zgolj trošenje energije. Tudi zunanaj konference ni bilo avditorija, sposobnega za kritično gledanje. Bil je že, a zelo maloštevilčen. Slovensko delavstvo še ni bilo doraslo češkemu v ostrini opazovanja. Prepričanje, da bodo ostale resolucije na papirju, je priporočalo molk.

Medtem ko so „Naši zapiski“ resolucije samo zabeležili, pa so priobčili še pred konferenco v dveh nadaljevanjih izpod peresa dr. Dermote precej obširno poročilo o smichovskem zboru, in sicer o prav tisti točki, ki je o njej razpravljala tudi Tivolska konferenca: o narodnostnem vprašanju. Gotovo ne samo po dolžnosti kronika, ampak iz dobro premišljenega razloga. Dermota je priobčil po „Akademiji“, znanstvenemu glasilu češke stranke, povzetek dr. Šmerala k njegovemu govoru na smichovskem zboru, in radi nepristranosti tudi izvleček iz razprave centralista dr. Františka Soukupa, državnega poslanca, o istem predmetu v dunajškem „Kampfu“. Čeprav je bil slednji v nasprotju s Šmeralom centralist, je vendar med njim in E. Kristanom nepremostljiva razlika. Omejujem se pri obeh le na najpomembnejše odlomke.

Dr. Šmerala je delaj oz. zahteval: „Izvršitev popolne narodnostne samouprave za vsako izmed narodnosti v Avstriji na osnovi načela osebnosti (on pravi personalitete — Op. pis.) v narodnostno kulturnem oziru... izvršitev demokracije, samoupravljanja in razsredotočenja državne uprave in državnih uradov v vseh drugih ozirih... Pri ljudskem štetju naj se pri vsakem državljanu dožene po resnici, kakšne narodnosti je (ne z občevalnim jezikom) in

na tej osnovi naj se uredi narodnostne pravice. Svoboda, prijaviti se, mora biti pri tej priliki kazensko zavarovana proti vsaki zlorabi gospodarske in politične moči... Vsi pripadniki kakšne narodnosti tvorijo ustavno priznano, javnopravno telo, v katerem se izvaja enotnost naroda v državi in njega vrhovnost v vseh narodnostno-kulturnih zadevah. Zakonodajni organ takó pravno konstituiranega naroda bodi narodni parlament, izvoljen po splošni in enaki volilni pravici, s pravico za vse narodno-kulturne zadeve, njegov izvrševalni organ pa narodna vlada. Narodni parlament naj disponira v svojem delokrogu tudi s samostojnimi finančnimi sredstvi, ki jih oskrbi na ta način, da se nekatere zadostujoče vrste davkov proglase za davke v narodnostno-kulturne namene“ itd. Dalje: „V vseh drugih strokah državne uprave naj se zruši dualizem med samoupravnimi uradi in deželno gospodsko in vsa oblast sedanjih uradov deželne gospodke naj se prenese po vzoru angleške ustave na samoupravne rade... Ta drugi sestav... naj se po vzoru švicarskih kantonov kolikor mogoče razsredotoči... povsodi mora biti členom vseh narodnosti zagotovljena polna prostost izvrševanja zborovalne, združevalne, koalicijske in tiskovne pravice... stranka bo pobijala vsak poskus, ki stremi na to, da bi se z brezplodnimi narodnostnimi prepiri motilo delovanje zakonodajnih zborov, bodisi državnega zbora ali deželnih zborov.“

1) Za ljudsko štetje od l. 1900 dalje je iznašel avstrijski nemški centralizem namesto materinega tako imenovani občevalni jezik. Ker je v vojski bil službeni jezik nemški, se je vpisalo pri enotah, sestojecih iz pripadnikov nemške narodnosti, navadno vse moštvo z nemškim občevalnim jezikom. Enako oboje, službe v nemških družinah, podjetjih itd. Nasprotno pa je vladni aparat skrbel za to, da noben Nemec, služec pri nemškem gospodarju, ni prišel za nemštvo v izgubo. Na ta način so tudi mene proti moji volji označili pri vojakih za Nemca.